

PRAWO UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

redakcja naukowa Krzysztof W. Baran

Kamil Antonów, Krzysztof W. Baran, Dominika Dörre-Kolasa

SERIA AKADEMICKA

PRAWO UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

redakcja naukowa Krzysztof W. Baran

Kamil Antonów, Krzysztof W. Baran, Dominika Dörre-Kolasa

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 kwietnia 2024 r.

Recenzent

Dr hab. Karolina Stopka, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Beata Wawrzyńczak-Jedryka

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisali:

Kamil Antonów – rozdz. I–V, VII pkt 6, rozdz. VIII, IX

Krzysztof W. Baran – rozdz. VII pkt 2

Dominika Dörre-Kolasa – rozdz. VI, VII pkt 1, 3–5 i 7–10

The logo for 'prawolubni' features the word in a lowercase, serif font. A decorative horizontal line with a small heart-shaped flourish at its center is positioned below the text.

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-539-0

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

O AUTORACH

Kamil Antonów [ORCID: 0000-0001-5669-0272] – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Opolskiego; kierownik Katedry Prawa Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Instytucie Nauk Prawnych UO; przewodniczący Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia Ubezpieczenia Społecznego; autor licznych publikacji z zakresu prawa ubezpieczeń społecznych, w tym współautor i redaktor komentarzy do ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustaw regulujących polski system emerytalno-rentowy.

Krzysztof W. Baran [ORCID: 0000-0001-5165-8265] – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; kierownik Katedry Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; członek pierwszej i drugiej kadencji Rady Doskonałości Naukowej; *senior partner* w kancelarii specjalizującej się w prawie pracy; autor, współautor i redaktor licznych publikacji naukowych z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w tym kilkudziesięciu monografii, komentarzy i podręczników; redaktor naczelny *Systemu prawa pracy*.

Dominika Dörre-Kolasa [ORCID: 0000-0002-4134-741X] – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; radca prawny; partner w kancelarii prawa HR; autorka kilkudziesięciu publikacji dotyczących ochrony dóbr osobistych pracowników, monitoringu w miejscu pracy, współdziałania pracodawcy ze związkami zawodowymi, molestowania seksualnego, mobbingu oraz ochrony danych osobowych.

SPIS TREŚCI

O Autorach	5
Wykaz skrótów	13
Słowo wstępne	19
Rozdział I	
Zagadnienia ogólne prawa ubezpieczeń społecznych	21
1. Miejsce ubezpieczeń społecznych w prawie zabezpieczenia społecznego	21
2. Zarys historii ubezpieczeń społecznych w Polsce	22
2.1. Okres międzywojenny	22
2.2. Polska Rzeczpospolita Ludowa	23
2.3. III Rzeczpospolita Polska	24
3. Ubezpieczenia społeczne a ubezpieczenie zdrowotne i ubezpieczenia gospodarcze	26
4. Przedmiot prawa ubezpieczeń społecznych	29
5. Ryzyko socjalne	31
6. Podmioty ubezpieczeń społecznych	36
7. Zasady prawa ubezpieczeń społecznych	40
8. Konstytucyjne, międzynarodowe i europejskie (unijne) uwarunkowania prawa ubezpieczeń społecznych	44
9. Stosunek prawa ubezpieczeń społecznych do innych gałęzi prawa	47
Literatura	48
Rozdział II	
Podleganie ubezpieczeniom społecznym	52
1. Formy podlegania ubezpieczeniom społecznym	52
2. Tytuły ubezpieczeń społecznych	55
3. Zbieg tytułów ubezpieczeń społecznych	60
4. Okresy ubezpieczenia	64
5. Zgłoszenie płatnika składek i do ubezpieczeń społecznych	66
6. Członkostwo w otwartym funduszu emerytalnym	68

6.1. Uwagi wprowadzające	68
6.2. Zawarcie umowy z otwartym funduszem emerytalnym	68
6.3. Otwarcie rachunku w otwartym funduszu emerytalnym	71
Literatura	72

Rozdział III

Finansowanie ubezpieczeń społecznych	75
1. Uwagi wprowadzające	75
1.1. Metody finansowania ubezpieczeń społecznych	75
1.2. Fundusze ubezpieczeń społecznych	77
2. Składki na ubezpieczenia społeczne	80
2.1. Charakter prawny składki na ubezpieczenia społeczne i środków gromadzonych na rachunkach w otwartych funduszach emerytalnych	80
2.2. Wymiar składek na ubezpieczenia społeczne	82
2.2.1. Podstawa wymiaru składek	82
2.2.2. Roczna podstawa wymiaru składek	88
2.3. Konstrukcja prawna składek na ubezpieczenia społeczne	88
2.3.1. Stopy procentowe składek	88
2.3.2. Podział finansowania składek	92
2.3.3. Opłacanie składek	94
2.3.4. Sankcje z tytułu nieopłacenia lub nieterminowego opłacania składek	97
2.3.5. Zwrot nienależnie opłaconych lub otrzymanych składek	100
2.3.6. Przedawnienie należności z tytułu składek	101
3. Konto i subkonto ubezpieczonego w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych	102
3.1. Ogólna charakterystyka konta i subkonta	102
3.2. Konto	103
3.2.1. Informacje ewidencjonowane na koncie	103
3.2.2. Waloryzacja składek na koncie	104
3.3. Subkonto	105
3.3.1. Informacje ewidencjonowane na subkoncie	105
3.3.2. Waloryzacja składek i środków na subkoncie	106
3.3.3. Podział składek i środków zewidencjonowanych na subkoncie ...	106
3.4. Konto a subkonto	108
4. Podział środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym	109
Literatura	110

Rozdział IV

Ubezpieczenie emerytalne	113
1. Kształt ubezpieczenia emerytalnego od dnia 1.01.1999 r.	113
2. Pojęcie (treść) ryzyka dożycia (osiągnięcia) wieku emerytalnego	116

3. Emerytury dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1.01.1949 r. (ze starego systemu emerytalnego) i górników	117
3.1. Emerytury dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1.01.1949 r.	117
3.2. Emerytury górnicze	117
3.3. Formuła wymiaru emerytur dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1.01.1949 r. i górników	119
4. Emerytury dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31.12.1948 r. (z nowego systemu emerytalnego)	121
4.1. Emerytury z ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych	121
4.2. Emerytura pomostowa i rekompensata	123
4.3. Okresowa emerytura kapitałowa	126
4.4. Emerytura nauczycielska w wieku niższym niż 60/65 lat	128
4.5. Formuła wymiaru emerytur dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31.12.1948 r.	129
5. Dodatkowe formy zabezpieczenia emerytalnego	131
5.1. Uwagi wprowadzające	131
5.2. Pracownicze plany kapitałowe	132
5.3. Pracownicze programy emerytalne	135
5.4. Indywidualne konta emerytalne	136
5.5. Indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego	138
Literatura	139

Rozdział V

Ubezpieczenia rentowe	142
1. Niezdolność do pracy	142
1.1. Pojęcie niezdolności do pracy i jej stopnie	142
1.2. Orzekanie o niezdolności do pracy	144
1.3. Podważanie orzeczeń lekarskich	146
2. Renta z tytułu niezdolności do pracy	147
2.1. Przesłanki nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy i jej rodzaje	147
2.2. Formuła wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy	150
3. Renta rodzinna	151
3.1. Przesłanki nabycia prawa do renty rodzinnej	151
3.2. Wysokość renty rodzinnej	154
4. Zasiłek pogrzebowy	155
5. Dodatki do emerytur i rent	156
6. Świadczenia przyznawane w szczególnym trybie	157
Literatura	158

Rozdział VI

Ubezpieczenie chorobowe	160
1. Uwagi wprowadzające	160
2. Wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy wypłacane przez pracodawcę	162
3. Zasiłek chorobowy	162
4. Świadczenie rehabilitacyjne	171
5. Zasiłek wyrównawczy	174
6. Zasiłek macierzyński	175
7. Zasiłek opiekuńczy	180
Literatura	182

Rozdział VII

Ubezpieczenie wypadkowe	183
1. Uwagi wprowadzające	183
2. Pojęcie wypadku przy pracy	184
3. Wypadek zrównany z wypadkiem przy pracy	190
4. Tryb ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy	190
5. Choroby zawodowe	191
6. Świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych	195
7. Utrata prawa do świadczeń z tytułu wypadku przy pracy	200
8. Zbieg prawa do świadczeń wypadkowych z innymi świadczeniami	202
9. Wypadek w szczególnych okolicznościach	202
10. Świadczenia z tytułu wypadków w szczególnych okolicznościach	203
Literatura	204

Rozdział VIII

Realizacja prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych	206
1. Powstanie, ustanie i wygaśnięcie prawa do świadczeń	206
2. Świadczenia najniższe (minimalne)	207
3. Waloryzacja świadczeń	209
4. Zawieszalność prawa do świadczeń	210
4.1. Uwagi wprowadzające	210
4.2. Ogólna przyczyna zawieszalności prawa do świadczeń	211
4.3. Szczególna przyczyna zawieszalności prawa do emerytury	212
5. Zbieg prawa do świadczeń	213
6. Wypłata świadczeń	214
6.1. Wypłata emerytur i rent	214
6.2. Wypłata świadczeń z ubezpieczenia chorobowego i wypadkowego	218
7. Zwrot nienależnie pobranych świadczeń	220
8. Przedawnienie prawa do świadczeń i roszczeń o świadczenia	223
Literatura	224

Rozdział IX

Postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych	226
1. Przesądowe postępowanie decyzyjne	226
1.1. Wszczęcie postępowania	226
1.2. Dokumentowanie uprawnień	227
1.3. Decyzja organu rentowego	229
1.4. Weryfikacja decyzji organu rentowego	232
2. Sądowe postępowanie odwoławcze	235
2.1. Organizacja sądownictwa ubezpieczeń społecznych	235
2.2. Przedmiot spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych	238
2.3. Przebieg i charakter prawny sądowego postępowania odwoławczego	242
2.4. Strony sądowego postępowania odwoławczego	244
2.5. Zasady procesowe sądowego postępowania odwoławczego	247
Literatura	250
Wykaz tabel	253
Wykaz schematów	255
Indeks rzeczowy	257

SŁOWO WSTĘPNE

Oddawany do rąk Czytelników podręcznik w kompleksowy sposób przedstawia wszystkie najważniejsze zagadnienia i instytucje prawa ubezpieczeń społecznych. Cechują go dwie podstawowe płaszczyzny – ogólnoteoretyczna i praktyczna. Pierwsza z nich odnosi się do wymiaru dogmatyczno-modelowego, druga zaś do rzeczywistych mechanizmów funkcjonowania stosunków przemysłowych i ubezpieczeniowych, zwłaszcza w świetle judykatury sądowej. Ze względu na fakt, że podręcznik ma służyć przede wszystkim jako pomoc w procesie dydaktycznym, teksty norm prawnych nie są przytaczane w dosłownym brzmieniu. Ich znajomość jest jednak niezbędna dla zrozumienia i opanowania materii podręcznika. Oznacza to dla Czytelnika konieczność sięgania do nich w czasie lektury.

Wedle klasycznej formuły metodologicznej w nauce prawa niczego nie rozpoczyna się od początku i nigdy nie wypowiada się ostatniego słowa. Wyraźne zatem są w niniejszym podręczniku ślady intelektualnego dziedzictwa minionych pokoleń wybitnych luminarzy nauki prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Podstawowe opracowania zostały uwzględnione w spisach literatury kończących każdy rozdział. W razie potrzeby powinny one ułatwić Czytelnikowi pogłębienie analizy konkretnych zagadnień. W tym miejscu godzi się zaakcentować, że Autorzy podręcznika prezentują w nim własne poglądy, ponieważ opracowanie to ma charakter pracy zbiorowej, ale nie wspólnej. Ze względu na swój uniwersalny charakter podręcznik może też być wykorzystywany przez praktyków, zwłaszcza pracodawców, związkowców oraz funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości.

Kraków, 5 kwietnia 2024 r.

Krzysztof W. Baran

Rozdział I

ZAGADNIENIA OGÓLNE PRAWA UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

1. Miejsce ubezpieczeń społecznych w prawie zabezpieczenia społecznego

Rozważania nad prawem ubezpieczeń społecznych należy rozpocząć od zaprezentowania relacji tej dyscypliny prawniczej do prawa zabezpieczenia społecznego. W literaturze przedmiotu przedstawiono koncepcję prawa zabezpieczenia społecznego jako odrębnej (niekompleksowej) gałęzi prawa, dokonując analizy ustawodawstwa zabezpieczenia społecznego pod kątem organizacji wspólnot ryzyka, praw i obowiązków podmiotów (stron stosunków prawnych), w tym uprawnień do świadczeń i obowiązków w obszarze finansowania oraz sankcji za ich naruszenie¹. W tym ujęciu powszechne ubezpieczenia społeczne – poza instytucją ubezpieczenia społecznego rolników i ubezpieczenia zdrowotnego, zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych i funkcjonariuszy, uposażenia w stanie spoczynku i uposażenia rodzinnego sędziów i prokuratorów, a także pomocy społecznej i na rzecz rodzin, oraz dla osób bezrobotnych czy niepełnosprawnych – pozostają jednym z działów (segmentów) prawa zabezpieczenia społecznego wyodrębnionego ze względu na wspólną podstawę przedmiotową (ochrona socjalnego ryzyka) i wyraźne umocowanie konstytucyjne (art. 67–69 i 71 Konstytucji RP).

W mojej ocenie jednak prawo ubezpieczeń społecznych, jako odrębna gałąź prawa, stanowi ubezpieczeniową (obok zaopatrzeniowej i pomocniczej) formę zabezpieczenia społecznego realizującą konstytucyjną dyrektywę prawa obywatela do zabezpieczenia społecznego w myśl art. 67 ust. 1 Konstytucji RP. Tym samym prawo ubezpieczeń społecznych można wprawdzie uznać za segment instytucji (a nawet systemu) zabezpieczenia społecznego, ale niekoniecznie prawa zabezpieczenia społecznego. Takie podejście z jednej strony eliminuje problem zawierania się prawa w prawie

¹ Zob. J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2006, s. 5–6 i 9–10.

(tj. prawa ubezpieczeń społecznych w prawie zabezpieczenia społecznego), z drugiej zaś nie pozbawia tego pojęcia kwalifikacji normatywnej zbieżnej z poglądami Jana Jończyka, tzn. wyróżnieniem poszczególnych działów tak rozumianego zabezpieczenia społecznego wedle kryterium przedmiotowego, czyli stosunków prawnych fazy gwarancyjnej i realizacyjnej dotyczących ochrony socjalnego ryzyka².

W związku z powyższym, a także ze względu na cel dydaktyczny podręcznika, dalsze uwagi co do zasady zostaną poświęcone prawu ubezpieczeń społecznych.

2. Zarys historii ubezpieczeń społecznych w Polsce³

2.1. Okres międzywojenny

Rozwój ubezpieczeń społecznych w Polsce nastąpił po odzyskaniu niepodległości, kiedy to zaczęto podejmować działania na rzecz zmiany i ujednoczenia różnych porządków prawnych stanowiących na ziemiach II RP pozostałości po ustawodawstwach państw zaborczych. W tym zakresie, ze względu na to, że najbardziej rozbudowany system ubezpieczeń społecznych istniał w zaborze pruskim, jako główne rozwiązanie przyjęto niemiecki (tzw. bismarckowski) model ubezpieczeń społecznych. W okresie międzywojennym poszczególne instytucje ubezpieczeń społecznych wprowadzano stopniowo, obejmując określonym rodzajem ubezpieczenia kolejne grupy zawodowe na poszczególnych obszarach odzyskanego państwa.

Najwcześniej uregulowano ubezpieczenie chorobowe (na terenie całego kraju od 1920 r., wyjąwszy Górny Śląsk, gdzie w okresie międzywojennym obowiązywała Ordynacja ubezpieczeniowa Rzeszy z 19.07.1911 r.), które pierwotnie miało charakter powszechny, zaś ostatecznie od 1933 r. wyłączono z niego robotników rolnych. Co do ubezpieczenia wypadkowego, to zostało ono wprowadzone w 1924 r. (początkowo z wyłączeniem województw pomorskiego i poznańskiego oraz Górnego Śląska, na których obowiązywały regulacje niemieckie), a od 1933 r. ujednoczone na terenie całego kraju i rozszerzone o ochronę obejmującą również choroby zawodowe. Natomiast odnośnie do ubezpieczenia emerytalnego, objęło ono najpierw (w 1927 r.) pracowników umysłowych, a następnie (w 1933 r.) robotników (pracowników fizycznych), poza robotnikami na Górnym Śląsku objętymi wyżej wymienioną niemiecką Ordynacją

² Zob. K. Antonów, *O koncepcjach prawa zabezpieczenia społecznego oraz rekonstrukcji zatrudnienia i zabezpieczenia społecznego według Jana Jończyka* [w:] *Rekonstrukcja prawa pracy i zabezpieczenia społecznego – zatrudnienie i jego związek z ubezpieczeniami społecznymi i zdrowotnym. Prace dedykowane pamięci Profesora Jana Jończyka*, red. K. Antonów, R. Babińska-Górecka, Wrocław 2024, s. 146–147.

³ Punkt opracowany przy wykorzystaniu własnych treści z publikacji *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. K. Antonów, Warszawa 2024, s. 57 i n. Szerokie ujęcie historii polskich ubezpieczeń społecznych zaprezentowano w szczególności w następujących opracowaniach: *Rozwój ubezpieczeń społecznych w Polsce*, red. Cz. Jackowiak, Ossolineum 1991; *Problemy prawa ubezpieczeń społecznych*, red. B. Wagner, Kraków 1996; J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2001, s. 83 i n.

ubezpieczeniową. Powyższy kształt międzywojenne ubezpieczenia społeczne przybrały na skutek uchwalenia tzw. ustawy scaleniowej (tj. ustawy z 28.03.1933 r. o ubezpieczeniu społecznym⁴), która w dużym stopniu ujedynoliciła zróżnicowane (pozaborcze) reżimy prawne oraz stworzyła organizacyjne i finansowe podstawy działalności instytucji ubezpieczeniowej (ZUS).

2.2. Polska Rzeczpospolita Ludowa

Po II wojnie światowej początkowo utrzymano ustawodawstwo międzywojenne, a następnie zaczęto unifikować status prawny poszczególnych grup zawodowych i rozszerzać zakres podmiotowy ubezpieczeń społecznych. W konsekwencji wyeliminowano korzystniejsze, w porównaniu z robotnikami, uprawnienia emerytalno-rentowe pracowników umysłowych i funkcjonariuszy państwowych, wprowadzając (w 1954 r.) jednolite powszechne zaopatrzenie emerytalne, pozostawiając jedynie odrębne regulacje prawne dla służb mundurowych. Pojęcie zaopatrzenia emerytalnego (zamiast ubezpieczenia społecznego) utrwaliło się w wyniku wydania kolejnych zaopatrzeniowych aktów prawnych zarówno o charakterze powszechnym (ustawy z 1968 i 1982 r.), jak i szczególnym, tj. adresowanych do wybranych grup zawodowych (zwłaszcza górników – ustawy z 1957 i 1983 r. – oraz kolejarzy – dekret z 1957 r. oraz ustawy z 1968 i 1983 r.). Stosowanie takiego nazewnictwa wynikało przede wszystkim z przyjętego sposobu finansowania świadczeń, tj. z funduszy *de facto* budżetowych, gdyż pochodzących ze składek państwowych zakładów pracy, choć z czasem zwiększał się także udział środków z nieuspołecznionego (głównie niepracowniczego) sektora gospodarki. Natomiast w odniesieniu do ubezpieczenia chorobowego i wypadkowego to nowa (tzn. zastępująca przepisy ustawy scaleniowej z 1933 r.) regulacja w zakresie świadczeń z tytułu choroby i macierzyństwa została wprowadzona dopiero w 1974 r., zaś ustawy dotyczące świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych uchwalono w 1968 i 1975 r. Jednocześnie stopniowo poszerzano zakres ochrony socjalnej na niepracownicze grupy ludności, tj.: 1) członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych – 1962 r., 2) rzemieślników – 1965 r., 3) twórców i artystów – 1973 r., 4) osób zatrudnionych na podstawie umowy zlecenia lub umowy agencyjnej – 1975 r., 5) rolników indywidualnych – 1977 r., 6) duchownych – 1989 r. i 7) osób prowadzących działalność gospodarczą – 1989 r.

W końcowej fazie PRL – w wyniku wydania ustawy z 25.11.1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych⁵ – powrócono do terminologii ubezpieczeniowej, wyodrębniając ubezpieczenia społeczne obejmujące pięć kategorii świadczeń pieniężnych (rodzinnych i emerytalnych, a także w razie macierzyństwa, niezdolności do

⁴ Dz.U. Nr 51, poz. 396 ze zm.

⁵ Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.

pracy z powodu choroby lub inwalidztwa oraz śmierci), zniesiono powstały w 1968 r. fundusz emerytalny i utworzono FUS, którego dysponentem został ZUS.

2.3. III Rzeczpospolita Polska

Obecna struktura ubezpieczeń społecznych została ukształtowana w wyniku uchwalenia ustawy z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, na mocy której wyodrębniono cztery rodzaje ubezpieczeń społecznych: 1) emerytalne, 2) rentowe, 3) chorobowe i 4) wypadkowe.

W zakresie ubezpieczenia emerytalnego w 1999 r. dokonano fundamentalnej zmiany koncepcji ochrony socjalnej w razie osiągnięcia wieku emerytalnego, wdrażając system tzw. trzech filarów oparty na powszechnym i obowiązkowym segmencie publicznym/repartycyjnym (ZUS – tzw. I filar) i, w przypadku ubezpieczonych urodzonych po dniu 31.12.1968 r., prywatnym/kapitałowym (OFE – tzw. II filar) oraz dodatkowym (dobrowolnym) segmencie prywatnym, czyli różnych formach zabezpieczenia emerytalnego (tzw. III filar). W przeciwieństwie do modelu zaopatrzeniowego w PRL, w którym prawo do świadczeń przysługiwało „z tytułu zatrudnienia”, z dość luźnym jego powiązaniem z opłacaniem składek, w ubezpieczeniu emerytalnym dla osób urodzonych po dniu 31.12.1948 r. ściśle powiązano wysokość emerytury z zewidencjonowaną składką na kontach, a od 2011 r. – także subkontach, ubezpieczonych w ZUS oraz ze środkami z OFE podlegającymi inwestycjom kapitałowym (zob. rozdział IV pkt 1).

Z czasem zaczęto wprowadzać korekty do funkcjonującego systemu emerytalnego. W szczególności, w związku z negatywnymi skutkami, jakie OFE wywołały w sferze finansów publicznych, istotnie zmodyfikowano kapitałowy segment emerytalny, co polegało najpierw (w 2011 r.) na obniżeniu poziomu składki emerytalnej przekazywanej do tych instytucji (z 7,3% do 2,3–3,1% w latach 2011–2014), a następnie (w 2014 r.) rezygnacji zarówno z obowiązku zawarcia umowy z OFE, jak i z przekazywania składki, ustalonej na poziomie 2,92%, do OFE. Poza tym zwiększył się i rozszerzył standard ochrony socjalnej w razie wykonywania funkcji rodzicielskich, wychowawczych i opiekuńczych, czego przejawem było podwyższenie podstawy wymiaru składki dla osób przebywających na urloпах wychowawczych oraz wprowadzenie nowych tytułów ubezpieczenia emerytalnego adresowanych do osób sprawujących osobistą opiekę nad dzieckiem w ramach niepracowniczych form zatrudnienia (2013 r.) i osób sprawujących opiekę nad osobą pobierającą świadczenie wspierające, gdy nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej ze względu na udzielanie takiego wsparcia (2024 r.). Uelastyczniono również warunki podlegania ubezpieczeniom społecznym przedsiębiorców, umożliwiając im ustalanie podstawy wymiaru składki według reguł preferencyjnych.

Natomiast co do pozostałych ubezpieczeń społecznych, to przede wszystkim nie można pominąć, że – w zakresie ubezpieczeń rentowych – jeszcze przed uchwaleniem ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (tj. w 1997 r.) nastąpiły fundamentalne zmiany polegające na:

- przemianowaniu pojęcia „inwalidztwa” na „niezdolność do pracy” jako nową kategorię ryzyka rentowego z tzw. ogólnego stanu zdrowia oraz
- przeorganizowaniu orzecznictwa lekarskiego w postaci zrezygnowania z dwuinstancyjnych (obwodowych i wojewódzkich) komisji lekarskich do spraw inwalidztwa i zatrudnienia na rzecz wprowadzenia jednoinstancyjnej instytucji „lekarza orzecznika” zatrudnionego w ZUS, z zastrzeżeniem że od 1.01.2005 r. przywrócono dwuinstancyjność w wyniku utworzenia komisji lekarskich ZUS.

Z kolei w sferze ubezpieczenia chorobowego (1999 r.) zauważalne jest znaczące poszerzenie ochrony socjalnej z tytułu rodzicielstwa. Stanowi to konsekwencję wprowadzenia nowych urlopów (ojcowskiego, a zwłaszcza rodzicielskiego) oraz wydłużenia okresu korzystania z ochrony ubezpieczeniowej do 61 tygodni na skutek umożliwienia pobierania zasiłku macierzyńskiego – w standardowym przypadku urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie – zarówno w czasie przebywania na urlopie macierzyńskim (20 tygodni) i urlopie rodzicielskim (41 tygodni, w tym 9 tygodni urlopu nieprzenoszalnego), jak i za okres odpowiadający tym urlopom, co się tyczy osób objętych dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym z tytułów niepracowniczych (głównie przedsiębiorców i zleceniobiorców). Należy również wspomnieć o zasadniczych zmianach w zakresie wystawiania zaświadczeń lekarskich, tj. przejściu w 2016 r. z dokumentu papierowego na elektroniczny (tzw. e-zwolnienie lekarskie).

Natomiast najtrwalsze, porównując nową regulację prawną z poprzednią (1975 r.), okazało się ubezpieczenie wypadkowe (2002 r.). Niezależnie od tego w III RP oczywiście zniesiono zróżnicowanie na uspołecznione i nieuspołecznione zakłady pracy, a tym samym – w ramach społecznego ubezpieczenia wypadkowego – nieuzasadnione stało się utrzymywanie podziału na finansowanie świadczeń z tego zakresu przez pracodawców (zakłady uspołecznione) i ZUS (zakłady nieuspołecznione). Ponadto z katalogu świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych wyeliminowano:

- rentę wypadkową z tytułu wypadku w drodze do pracy lub z pracy, przenosząc tę regulację w obręb ubezpieczeń rentowych, oraz
- odszkodowanie za przedmioty utracone lub uszkodzone wskutek wypadku przy pracy, które to odszkodowanie – należne pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy – przysługuje od pracodawcy na podstawie art. 237¹ § 2 k.p.

W podręczniku w przystępny sposób omówiono wszystkie najważniejsze zagadnienia i instytucje prawa ubezpieczeń społecznych.

W szczególności przybliżono w nim problematykę:

- zasad prawa ubezpieczeń społecznych,
- finansowania ubezpieczeń społecznych,
- ubezpieczeń emerytalno-rentowych,
- ubezpieczenia chorobowego,
- ubezpieczenia wypadkowego,
- procedury wypłaty świadczeń.

Publikacja ma charakter zarówno teoretyczny, jak i praktyczny. Stąd też zawarto w niej liczne odwołania do orzecznictwa, w tym przede wszystkim Sądu Najwyższego. Jest zatem nie tylko użytecznym narzędziem w uniwersyteckim procesie dydaktycznym, lecz także cennym źródłem wiedzy dla praktyków działających w obszarze ubezpieczeń społecznych.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788383585390 W01P01

ISBN 978-83-8358-539-0

9 788383 585390

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 69 ZŁ (W TYM 5% VAT)